

Б. ДАНИЛИШИН, В. ПИЛИПІВ

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ СИСТЕМИ: СОЦІОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ

Адаптація національної економіки до сучасних умов глобалізації вимагає модернізації функціонування господарських систем різного рівня з метою їх включення в мережу світових економічних зв'язків. Для держав, які характеризуються слабкою внутрішньою об'єднаністю та взаємопов'язаністю, глобалізаційні процеси загрожують розпадом на окремі складники з подальшою переорієнтацією відтворювальних процесів на задоволення зовнішніх інтересів.

Щоб уникнути такої загрози, необхідно сформувати самодостатню національну господарську систему, яка, попри свою відкритість, орієнтувалася б на власні шляхи розвитку на основі максимального використання внутрішніх ресурсів. Вхідження до глобальної мережі без власної самодостатності небезпечне, оскільки може призвести до руйнування цілісності національної господарської системи.

Аналізуючи проблеми її становлення через активізацію регіональних відтворювальних процесів та формування внутрішньодержавної інтеграції, автори публікації поклали в основу дослідження цілісності держави етно-економічний підхід, завдяки якому виявлено вплив на формування господарських систем таких факторів, як психологія, традиції, звичаї, культура, духовність тощо.

ЦІЛІСНІСТЬ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ

Становлення держави як цілісної динамічної природно-господарської соціально-економічної системи передбачає реалізацію в ній процесів відтворення та розвитку. Цілісність — головна якісна характеристика такої системи, яка надає їй визначеності, охоплює її повністю і фактично визначає її

буття, оскільки з утратою зазначеної якості система перестає бути самою собою. У теорії систем цілісними вважають системи, які при найвищих рівнях складності та структурної розчленованості зберігають такий міцний зв'язок між своїми підсистемами й елементами, який сильніший за зв'язки із зовнішнім середовищем, що й забезпечує

© ДАНИЛИШИН Богдан Михайлович. Член-кореспондент НАН України. Голова Ради з вивчення продуктивних сил України НАН України.

ПИЛИПІВ Віталій Володимирович. Кандидат економічних наук. Провідний науковий співробітник цієї ж установи (Київ). 2008

системі можливість самозбереження, самовдосконалення, саморозвитку при незмінній якійсь визначеності [2].

Оскільки в загальному розумінні відтворення передбачає «сталій та регулярно повторюваний процес продукування певної якості системи» [1, 24], то цілісності (головна якість системи) можна досягти, реалізувавши відтворювальні процеси. Це означає, щоб зберегти цілісність системи, потрібно її відтворити.

Для того щоб система набула будь-якої якості, вона повинна мати певні властивості. Поняття «цілісність» ми асоціюємо з такими поняттями, як «інтегрованість» та «ідентичність», які, з урахуванням певних обмежень, можна вважати властивостями, що відображають не тільки внутрішню сутність, але й систему зв'язків і відношень, де це поняття функціонує.

Ще Фома Аквінський стверджував, що цілісність як система характеризується потрійною взаємозалежністю, а саме: кожною з її найважливіших частин від решти частин; кожною з її найважливіших частин від усієї системи; усієї системи від її частин [3, 49]. При цьому слід зазначити, що таку цілісність не формують окремі частини, а, швидше, вона структурується на окремі складники, у кожному з яких проявляється ціле.

Тому, враховуючи гетерогенність держави як системи високого порядку, що виражається в її внутрішній диференційованості та структурованості, під інтегрованістю розуміють взаємодію у розв'язанні єдиних завдань, які стоять перед цілим. Економічна інтеграція означає переплетення, взаємопроникнення і зрощення відтворювальних процесів різних суб'єктів господарювання, розділених у просторі, перетворення їх у цілісний господарський механізм, а її цільовою функцією може бути лише збереження системи чи підвищення здатності до виживання [4, 14].

Особливо актуальна проблема взаємоузгодження всіх складників суспільно-господарської діяльності держави, розв'язання якої значною мірою пов'язане з формуванням відповідного економічного простору держави як єдиного цілого. При цьому важлива роль належить питанням досягнення такого рівня взаємозв'язаності структурних складників економічного простору держави (регіональних економічних просторів), який би забезпечив збалансованість економічних інтересів суб'єктів господарювання. Саме тому від ступеня внутрішньо-національної (чи міжрегіональної) інтегрованості держави залежать перспективи її розвитку.

Ядром відтворення цілісності природно-господарської соціально-економічної системи є ідентичність, яка асоціюється з поняттями самотності, спадкоємності, наслідування, сталості, ототожнення та усвідомлення власної належності до певної цілісності і фактично характеризується якісною визначеністю. Незважаючи на переважно індивідуалізовану орієнтацію поняття ідентичності, його сутність виходить за межі окремої особистості і стосується самоідентичності системи як «єдності і спадковості життєдіяльності, цілей, мотивів та сенсожиттєвих установок» [5].

Це означає, що в процесі становлення держави накопичується історична пам'ять, у якій формується невичерпне джерело суспільних цінностей, що визначають пріоритети розвитку системи, спрямованої на збереження цілісності та історичної спадковості. У науковій літературі існують дослідження щодо таких форм ідентичності, як національна, регіональна, територіальна, культурна, релігійна, соціальна, етнічна та ін.

ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ЦІЛІСНОСТІ ДЕРЖАВИ

Відомий сучасний мислитель Мануель Кастельс відзначав, що ідентичність була притаманна змісту життєдіяльності

від самого виникнення людського суспільства, а в сучасному світі, де відбуваються стрімкі неконтрольовані та невпорядковані зміни, люди схильні групуватися навколо первинних джерел ідентичності: релігійних, етнічних, територіальних, національних [6]. Тому збереження ідентичності в основі державності є одним із визначальних завдань для суспільства.

Розглядаючи національну ідентичність як основу сучасного державотворення, важливо усвідомлювати її внутрішню фрагментованість та гетерогенність, що зумовлено конструкційністю зазначеного концепту, який формується в суспільній свідомості через кумулятивність ідентичностей нижчого рівня (регіональних, територіальних). Звичайно, ідентичність держави не є однорідною, а формується із сукупності регіональних особливостей, які роблять свій внесок в інтегральну єдність держави, тобто національна єдність виростає з так званих «примордіальних цілісностей» [7]. Це означає, що національна ідентичність не є чимось а рїгогі заданим, а формується з властивостей, які продукуються в процесі взаємодій цілісних самобутніх субнаціональних одиниць.

Проте визнання регіональної самобутності вищою за загальнодержавну може призвести до сепаратизму та автономізму. Причинами цього можуть бути як соціально-економічні, так і культурні особливості. Тому формування державної системи має базуватися на врахуванні регіональної специфіки. Загалом ідентичність, з одного боку, значною мірою визначає регіональні особливості природно-господарських та соціально-економічних відносин, а з другого — вона сама зумовлена соціальними та економічними обставинами.

Зокрема, в економіці різноманітність регіональних ідентичностей виявляється в територіальному поділі праці, способі ведення господарства та домінуванні певних ви-

дів господарської діяльності. Це спричинено історичними, культурно-побутовими та природно-ресурсними особливостями регіонального відтворення. Так, в Україні яскраво виражена диференціація регіонів за провідним видом діяльності. Значна частина продуктивних сил Сходу, наприклад, задіяна в промисловості, Півдня — у сфері послуг, Центру — у сільському господарстві, у більшості областей Заходу та Півночі України жоден вид діяльності не є переважним. За формою ведення господарства регіони України також значно різняться: від великих організаційних структур на сході до дрібного та середнього бізнесу на заході.

Слід також звернути увагу на відмінності в концентрації міського і сільського населення різних областей. У східних областях більшість населення сконцентрована в містах. Тут зафіксовано найбільшу частку міського населення України: Донецька область — 90,2%, Луганська — 86,1%, Дніпропетровська — 83,0%, Харківська — 78,7%. Натомість у західних областях зафіксовано високу частку сільського населення: Закарпатська область — 63,0%, Чернівецька — 59,4%, Тернопільська — 57,4%, Івано-Франківська — 57,9%, Рівненська — 55,1%.

Територіальні відмінності наявні не тільки між віддаленими Сходом, Заходом, Північчю та Півднем України, але й у межах регіонів, що зумовлено диверсифікованою етнічною структурою українського суспільства. Наприклад, у Карпатському регіоні проживають такі етнічні групи, як гуцули, бойки та лемки, на Поліссі — поліщуки та литвини. Мозаїчність етнічної картини нашої держави відбивається в регіональних особливостях життєвого устрою. Незважаючи на динамічність етногруп та вплив на них загальносвітових тенденцій стандартизації та уніфікації життєдіяльності, своєрідність етносів ще характеризується специфікою їхньої господарської діяльності. Зокрема, такі якісні характеристики укра-

їнських етногруп, як пасіонарність, міцність родинних зв'язків, рівень осілости / мобільності населення, релігійність, колективність / самостійність та ін. мають значний вплив на формування їхніх систем природно-господарських та соціально-економічних відносин.

Так, для високопасіонарних суспільств характерні інновативність, підприємницька активність, бажання і здатність змінювати навколишнє середовище, зокрема природне. Менш пасіонарні громади у своїх прагненнях будуть спрямовані на встановлення рівноваги між господарською і природною системами. Найменш пасіонарні суспільства можуть характеризуватися низькою ініціативністю та прагненням до паразитування на праці інших.

Слід зауважити, що міцні родинні зв'язки в суспільстві західні дослідники та експерти часто вважають негативним фактором для економіки, оскільки вони (родинні зв'язки) сприяють перенесенню особистих відносин на службові, їх превалюванню над економічною доцільністю та поширенню корупційності. Проте існує й інший бік цього явища. Зокрема, у деяких галузях сімейний бізнес — це одна з найефективніших форм господарювання. У такій ситуації суб'єкти підприємницької діяльності, керуючись інтересами економічної ефективності, дбатимуть також про стабільність і довготривалість власної справи, а отже, і про власну порядність та чесність, оскільки їхня справа асоціюватиметься з іменем родини й переноситиметься на їхнє особисте життя в суспільстві. Загалом діяльність такого роду організацій базується на міцних довготривалих особистісних відносинах. Прикладом ефективності згаданої системи відносин є Італія, де існують сильні сімейні та кланові зв'язки між багатьма підприємствами.

Форми взаємин у суспільстві також значною мірою залежать від рівня осілости чи

мобільності населення. Порівняно з більшістю країн, населення України здебільшого осіле. Проте й тут існують регіональні особливості, які визначають специфіку господарювання. Очевидний вплив на життєустрій громад трудових мігрантів у країні Європи, які, повертаючись в Україну, окрім інвестицій, привносять також новачі у культурно-побутову сферу. Від рівня осілости / мобільності населення залежить ефективність тієї чи іншої моделі управління. З підвищенням рівня мобільності населення зростає ефективність від децентралізованого управління, оскільки з'являється конкуренція між адміністративно-територіальними одиницями за громадян, які, згідно з теорією децентралізації, можуть вибирати місце проживання, зіставляючи кількість та якість суспільних послуг, наданих місцевим самоврядуванням, їхню ціну, що проявляється через рівень місцевого оподаткування.

Не викликає сумніву вплив релігійних особливостей на модель економічної поведінки суб'єктів суспільства. Як ядро системи цінностей, релігія формує внутрішній зміст господарювання й визначає інституційну матрицю суспільства, тип споживання, ставлення до навколишнього середовища тощо. Так, у своїх дослідженнях інституційних матриць С.Г. Кірдіна виявила вплив східних релігій та православ'я на формування інститутів колективізму, егалітаризму й порядку [3, 176–177]. Притаманні цим релігіям смиренність людини та усвідомлена причетність свого існування до чогось значно важливішого й масштабнішого за власну особистість виявляються в єдності нормативних ціннісних орієнтацій та ідентичностей, визначні пріоритетності досягнення спільного блага понад особисте, спільної відповідальності за результати діяльності, тоді як протестантизм, виступаючи за прямі взаємини між індивідом і Богом, не опосеред-

ковані церквою як соціальним, колективним співтовариством, і декларуючи положення про індивідуальну обраність під час спасіння [3, 167], сприяє розвитку інституту індивідуалізму.

Отже, національна економіка має формуватися тільки на основі врахування регіональних особливостей економічної поведінки. При цьому застосування лише ліберальних методів реформування, ефективність яких підтверджена досвідом країн Заходу з фінансово- та економіко-зорієнтованим типом господарювання, може не спрацювати в суспільствах, де економічна ефективність не є визначальним фактором будь-якої діяльності. З огляду на те що, незважаючи на широку мозаїчність ідентифікаційних особливостей України, для значної частини її суспільства характерні общинність, патерналізм, переважання емоційного над раціональним, переваги відупродження класичної ринкової моделі економіки видаються обмеженими. Дуже влучно зазначив Ю. Андрухович, характеризуючи Україну очима представника західноєвропейського суспільства: «Не варто забувати, що це Схід, а отже, матеріальне тут ніколи не набуде вирішального значення» [8]. Це означає, що для формування цілісної національної економіки в Україні важливо спиратися на українську ідентичність, де закладені ціннісні орієнтації, які визначають тип господарювання.

Зауважимо, що така ідентичність, яка базується на етнотериторіальних принципах і включає психологічні аспекти, традиції, звичаї, ідеологію, культуру, безпосередньо впливає на стан і траєкторію розвитку економіки. У зв'язку з цим виділяють етно-економічний підхід, який дозволяє виявити етнічні особливості економічної поведінки, потенціал ринкової адаптації націй і народностей [9]. При цьому, розглядаючи зазначений підхід, його автор з методологічного погляду пропонує звернути ува-

гу на взаємозв'язок економічних і етнічних процесів за пріоритету економіки. На нашу думку, такий підхід дещо дискусійний. Незважаючи на те що економічний розвиток спрямований на досягнення певних цілей (тобто має свої власні цілі), він і сам одночасно є метою суспільного розвитку й слугує досягненню інших (неекономічних) цілей. Будь-які цілі не є першоосновою розвитку, оскільки вони завжди ґрунтуються на системі цінностей і вторинні в ієрархічній структурі «Цінності — Цілі — Пріоритети — Розвиток». Система цінностей — це первинне сенсоутворювальне ядро суспільства, основа етнічності. Це означає, що економіка, маючи значний вплив на суспільство, не є самодостатньою об'єктивною системою, а слугує і підпорядковується фундаментальним цілям, сформованих системою цінностей.

На нашу думку, у цьому контексті етнічну координату ідентичності доцільно розглядати як інформаційне джерело суб'єктів господарювання, яке визначає ціннісно-цільовий вектор усієї системи. Одночасно слід відзначити складність такого інформаційного джерела, яке проявляється в наявності різних за сталістю в часовому вимірі «консервативних та динамічних інформаційних елементів» [10, 22]. Формуючи загальнонаціональну картину, наш методологічний підхід базується на певному припущенні, що регіональні та місцеві ідентифікаційні особливості є більш сталими (консервативними), ніж національні, оскільки вони наближеніші до людини як носія системи ціннісних орієнтирів. Істинність такого припущення обґрунтована меншим рівнем усередненості індивідуальних особливостей суб'єктів господарювання. Національна ідентичність, на нашу думку, є динамічнішою за регіональну, адже вона значною мірою формується в результаті взаємодії світоглядних просторів нижчих рівнів, і зміни на кожному з них вно-

ситимуть корективи в загальнонаціональну картину. Крім того, на сучасному етапі розвитку держава є активнішим учасником глобалізаційних процесів, ніж регіони, а тому й більшою мірою піддається зовнішньому впливу. Слід визнати, що національна ідентичність не є простою узагальненістю регіональних і місцевих особливостей, а виступає як ціле, що має системні властивості, і здатна здійснювати зворотний вплив на внутрішні елементи. Найбільшою мірою це проявляється в реалізації різних напрямів державної регіональної політики. Однак, незважаючи на те що суспільно-культурні цінності й традиції формуються у великих суспільних групах, базові ідентифікаційні особливості народу, які криються в мові, традиціях, культурі та духовності [11, 52], є найбільш сталими на найнижчих рівнях, наприклад у селі, містечку. Це означає, що процеси державотворення мають формуватися на твердому підґрунті ідентичностей базових рівнів, трансформуючи їх у цілісну національну систему, спроможну адаптуватися до сучасних умов господарювання, і зберігаючи при цьому свою автентичність.

Отже, ідентичність може бути збережена тільки шляхом реалізації процесів відтворення, тобто, відтворюючи власну самобутність, держава залишається сама собою, що фактично визначає її буття. Таким чином, процеси відтворення визначають просування держави в часі — з минулого в майбутнє, — забезпечуючи «спадковість матеріального та духовного життя, збереження й примноження національного багатства» [12]. Чинячи спротив глобальним тенденціям віртуалізації реальності та тотальної індивідуалізації, активізується сучасна форма прояву ідентичності, яка «будує своє суспільство на традиційних цінностях Бога, нації та сім'ї, зводячи укріплення навколо свого табору, створеного за етнічними і територіальними ознака-

ми» [13]. Тому, аналізуючи ідентичність у природно-господарських і соціально-економічних системах, ми стикаємося з її етнічним і територіальним проявами, що зумовлює доцільність розгляду їх у різних вимірах, зокрема в «просторі належності» й «територіальному просторі», які не завжди збігаються. У «просторі належності» ідентичність формується переважно за етнічною ознакою на основі усвідомлення певною групою спільних соціокультурних рис, тоді як у «територіальному просторі» ідентичність формується у вигляді самоототожнення суспільних груп із певною географічною областю [14, 124]. Відповідно кожен із згаданих просторів характеризується певною ієрархічністю. Зокрема, говорячи про територіальну належність, люди часто виділяють так звані «малу» і «велику» батьківщини, що виражає їхнє свідоме самоототожнення з територіальними одиницями різного рівня, менша з яких лежить в основі більшої. Проте виключення найменшої базової територіально-просторової одиниці зі складу цілого вищого рівня може внести значні зміни в структуру територіальної ідентичності. Тому на основі уявлень населення про територіальний простір країни доцільно впорядкувати її територіальний устрій.

Підкреслимо, що прояв ідентичності в «просторі належності» виявляється в бажанні окремих груп суспільства захистити свою самобутність, відмінність від інших, і характеризується наявністю в них власних спільних економічних і політичних цілей. Від ефективності політики, спрямованої на збереження таких особливостей, залежить територіальна цілісність усієї держави.

Структуру ідентичності потрібно розглядати також у часовому вимірі, тобто не як сталу незмінну конструкцію, а в контексті історичного процесу, що формує як територіальну, так і етнічну самосвідомість

під впливом об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх чинників. Саме тому завданням найвищого керівництва країни є формування нації та державотворення.

Узагальнюючи всі наведені факти, можна стверджувати, що за багатьма показниками природно-господарські та соціально-економічні відносини різних регіонів і груп населення мають самобутню специфіку, відмінну від загальноукраїнської в цілому. Разом із тим їх об'єднує спільна генетична основа, яка складалася історично й продовжує формуватися в процесі реалізації міжрегіональних взаємозв'язків. Така основа має історично успадковуватися, забезпечуючи збереження спільності й подібності (не повної, але значною мірою) і упереджуючи критичні розходження в траєкторіях розвитку територій. Загалом усе регіональне розмаїття має, з одного боку, ґрунтуватися на загальноукраїнській основі, а з другого — формувати таку основу.

У сучасному глобалізованому світі мереж, де національні господарства є складниками господарської цілісності найвищого порядку, а слабоконтрольований рух транснаціональних фінансових потоків підпорядковує всі інтереси глобальній структурі, держава поступово втрачає можливості впливу на процеси, які в ній відбуваються. При слабкій внутрішньодержавній інтегрованості та недостатній підпорядкованості регіонів загальнодержавним цілям в умовах активізації процесів децентралізації може виникнути загроза розпаду системи на частини з подальшим їх включенням у глобальну мережу через приєднання до інших систем. При цьому йдеться не про негативність децентралізації як процесу підвищення самостійності регіонів, а про необхідність створення тісно переплетеної міжрегіональної системи просторової взаємозв'язаності держави як самобутньої одиниці на основі формування кумулятив-

ної ідентичності України із збереженням регіональних особливостей. Становленню такої спільної ідентичності сприятиме тісна міжрегіональна інтеграція, у результаті якої в учасників взаємодії формуватимуться спільні цілі. Проте проблема ідентичності не повинна зводитися лише до збереження і підтримки цілісності при сталій фіксації на якійсь одній ідентичності. Важливо також зберегти свободу вибору та відкритість до нового досвіду.

Незважаючи на високу стабільність ідентичності, вона все ж таки є динамічною, постійно формується в ході взаємодій та активної побудови суспільної реальності, впливаючи на ціннісно-сміслову сферу господарювання. Основний фокус динаміки ідентичності держави перебуває в зоні збереження самовизначеності, пристосування до мінливих умов середовища та визначення свого місця в глобальному просторі. У процесі такої динаміки відбувається внутрішнє структурно-функціональне оновлення системи, що забезпечує її відтворення та розвиток. При цьому орієнтир має бути спрямований на підтримання первинних елементів господарювання, які за певних обставин розгортаються в складну систему відтворювальних процесів [11, 67]. Зважаючи на динамічність ідентичностей, управлінські зусилля логічно скеровувати на формування адаптаційної відтворювальної динаміки регіонів. При цьому постає проблема визначення джерел регіонального відтворення, яка стосується не тільки ресурсного забезпечення згаданого процесу, але й накопичення знання (інформації) у суб'єктів суспільства щодо того, ЩО і ЯК має відтворюватися, тоді як проблема ресурсного забезпечення безперервності процесів відтворення лежить у площині природокористування, інформаційне забезпечення живиться від джерел ідентичності (традиції, культура, духовність тощо).

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ШЛЯХ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТІ

Розвиваючись, уся система спрямовується на набуття нового якісного стану та адаптацію до нових умов життєдіяльності. Тому виникає необхідність у застосуванні нового управлінського інструментарію, адекватного сучасним потребам у досягненні поставлених цілей. Це зобов'язує регіони в процесі включення їх у систему міжрегіональних взаємозв'язків реагувати на зовнішні зміни та модернізувати регіональний відтворювальний процес відповідно до нових викликів сучасності. Оскільки регіони є не просто складниками держави як цілісної системи, але й самостійними системними утвореннями, то в контексті змін зовнішнього середовища з метою захисту та збереження власної цілісності вони мають реалізувати регіональні відтворювальні процеси методами, що відповідають новим умовам життєдіяльності. Це передбачає інноваційний підхід до відтворення.

Проте в процесі модернізації відтворення виникає можливість переорієнтації регіону з внутрішніх джерел ресурсів та інформації ідентичності на зовнішні. Такі системні зміни можуть мати різні наслідки. Так, залучення зовнішніх ресурсних джерел, з одного боку, може сприяти переплетенню відтворювальних регіональних процесів, внутрішньодержавній інтеграції регіону й укріпленню цілісності держави, а з другого — може призвести до зменшення самодостатності регіонів та виникнення конфліктних ситуацій у відносинах «донор-реципієнт». Надмірне переключення регіону на зовнішні інформаційні джерела може мати значні негативні наслідки. Зокрема, орієнтація на зовнішні моделі розвитку може призвести до трансформації та втрати внутрішніх ціннісних установок, унаслідок чого відбудеться господарська уніфікація системи, знизиться рівень її сталос-

ті або відтворювальна спрямованість регіону зміститься на задоволення зовнішніх потреб та втрату його цілісності. Тому регіони повинні відтворювати властивий тільки їм певний інваріант (модуль) ідентичності, який, подібно до генетичного коду, переходитиме в спадок і зберігатиме базу інформацію. Формування широкої мозаїки регіональних особливостей господарювання сприятиме підвищенню сталості розвитку всієї держави. Такий підхід до регіонального відтворення передбачає орієнтацію на традиційні основи. Узагальнення відповідної аргументації дозволило дійти до висновку щодо необхідності опиратися на традиційно-інноваційні підходи в регіональному відтворенні з метою забезпечення сталого розвитку цілісної держави.

Таким чином, держава є цілісним організмом, що структурується через ієрархію цілісностей нижчого рівня, які в процесі внутрішньодержавної інтеграції формують єдину взаємозв'язану систему. Отже, національне суспільне відтворення відбувається на основі переплетення відтворювальних процесів регіонів, а регіональне відтворення реалізується через сукупність відповідних процесів муніципального рівня. Такий ланцюг може бути продовжений до найнижчого рівня ієрархії (сім'я, підприємство тощо). Різний ступінь локалізації відтворювальних процесів вимагає реалізації управлінських завдань на різних рівнях державного управління. Головна проблема — ефективне управління відтворювальними процесами на субнаціональних рівнях.

У сучасній науковій літературі існує велика кількість досліджень щодо доцільності посилення місцевої влади, передачі їй додаткових повноважень та джерел фінансування. Незважаючи на те що мало в кого викликає сумнів необхідність здійснення децентралізації, фундаментальної значущості цього процесу в Україні достатньою мірою ще не усвідомлено. Місцева

влада вбачає в таких тенденціях перспективи отримання своєрідної незалежності від держави, а центральна влада — можливість позбавитися від розв'язання зайвих поточних проблем та перекласти відповідальність на нижчий управлінський рівень. Одночасно більшість дослідників погоджується з тим, що на місцях ще не готові до прийняття серйозної відповідальності за реалізацію власної соціально-економічної політики розвитку.

Отже, найважливішими завданнями децентралізації мають стати створення умов для розвитку регіонів на основі відтворення власної ідентичності та забезпечення тісного переплетення регіональних відтворювальних процесів у межах національного економічного простору, що дозволить підвищити цілісність національної економіки. Тільки за умови створення цілісної динамічної системи відтворювальних процесів, які забезпечуватимуть економічну єдність держави, Україна зможе стати активним учасником світових економічних відносин.

1. *Плякин А. В.* Пространственная экономическая трансформация региональной природно-хозяйственной системы: структура и механизм реализации. — Волгоград: Волгоградское научное издательство, 2006. — 364 с.
2. *Каган М. С.* Системность и целостность // <http://ru.philosophy.kiev.ua/library/kagan/kagan.html>.
3. *Кирдина С.Г.* Институциональные матрицы и развитие России. — М.: ТЕИС, 2000. — 213 с.
4. *Сторонянська І., Шульц С.* Міжрегіональна інтеграція в Україні: Монографія / Інститут регіональних досліджень НАН України. — Львів: Арал, 2007. — С. 292.
5. *Кон И.* Идентичность. — Энциклопедия «Кругосвет» // <http://www.krugosvet.ru/articles/119/1011930/1011930a1.htm>.
6. *Кастельс М.* Информационная эпоха: экономика, общество и культура — М.: ГУ ВШЭ, 2000. — 607 с.
7. *Малахов В. С.* Неудобства с идентичностью // <http://www.intellectuals.ru/malakhov/izbran/8ident.htm>.
8. *Андрухович Ю.* Дванадцять обручів: Роман. — 4 вид. — К.: Критика, 2006. — 276 с.

9. *Павлов К.* Национальные особенности экономического поведения // Человек и Труд. — 2003. — №10 // <http://www.chelt.ru>.
10. *Быстряков И.К.* Психологический аспект формирования национальной системы управления хозяйственным развитием // Стратегия розвитку України: економіка, соціологія, право. — 2007. — № 1–2. — С. 16–29.
11. *Быстряков И.К.* Современные проблемы управления развитием переходных обществ: теоретико-методологическое эссе // Стратегия розвитку України: економіка, соціологія, право. — 2004. — № 3–4. — С. 43–79.
12. *Газизуллин Ф.Г.* Историческая преемственность в развитии теории воспроизводства общественного продукта // Проблемы современной экономики. — 2007. — №1 (21) // <http://www.m-economy.ru/>.
13. *Кастельс М.* Могущество самобытности // <http://www.archipelag.ru/geoeconomics/soobshestva/power-identity/originality/>.
14. *Роккан Стайн, Урвин Дерек В.* Политика территориальной идентичности. Исследования по европейскому регионализму // Логос. — 2003. — №6 (40). — С. 117–132.

Б. Данилишин, В. Пилипів

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ СИСТЕМИ: СОЦІОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ

Резюме

У статті проаналізовано проблеми становлення цілісної національної господарської системи через активізацію регіональних відтворювальних процесів та формування внутрішньодержавної інтеграції. В основу дослідження цілісності держави покладено етно-економічний підхід, який вивчає вплив на формування господарських систем таких факторів, як психологія, традиції, звичаї, культура, духовність та ін.

B.Danylyshyn, V.Pylypiv

WHOLE NATIONAL ECONOMIC SYSTEM FORMATION: SOCIOLOGICAL AND ECONOMICAL ASPECTS

Summary

Problems of formation of the whole national economical system through activation of regional reproduction and state internal integration processes are analyzed. The research is based on the ethno-economical approach which investigates influence of psychology, traditions, customs, culture and other factors on the formation of economical systems.